

O národních
krojích moravských.

Otisk ze VII. zprávy výroční
dívčí školy spolku Vesny v Brně.

V Brně r. 1893.

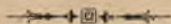
Tiskem moravské akciové knihtiskárny. — Nákladem vlastním.

Elvka Kozlová:

O národních krojích moravských.

- I. O významu krojů a výšivek našich národních.
- II. Původní slovanské části krojové.
- III. Kmenové moravští a jich kraj zvláštní:
 - A) slovenský,
 - B) valašský,
 - C) hanácký.
- IV. Kraj národní a vzdělanci.

Pomůcky: Díla a články Bartošovy, Dudíkovy, Herbenovy, Houdkovy, Koulovy, Klvaňovy—Šimovy, Václavkovy, Wintrovy, Zíbrtovy, L. Bakešové, V. Havelkové, E. Machové, M. Procházkové, F. Stránecké, R. Tyršové, Časopis vlasteneckého spolku musejního v Olomouci, Náš Kraj, Český lid, publikace národních výšivek a krojů, sbírky jich ve škole a spolku Vesně.

I.

Je-li řeč vnitřním znakem národa, je kraj jeho znakem zevním.

A čím v poměru k řeči jest píseň, tím oproti kroji jest vyšívaní.

Obojí jest výronem fantasmie lidové, mající původ ve vnímavé a citlivé duši národa. A jako písně národní, i když řeč se mění, zachovávají mnohdy tvary starodávné, připomínající duchem svým často až doby pohanské, byť i řeč tvarů těch nyní neznala, a duch zcela jiný v nás nyní vězel: tak i ve vyšívaní postihneme mnohdy elementy starodávné a typické, byť i kraj pozvolna se pozaměňoval. A že píseň národní — abychom již při přirovnání zůstali — vždy pro ten který kmen bývá význačnou svými zvláštnostmi, nepozastavíme se nad tím, že každý skorem kraj... má své rázovité, individuální vyšívaní. — Kde je kraj bez individuálního vyšívaní, jest pak krajem, Bůh ví, jakou náhodou přijatým.

Tak píše vynikající znalec výšivek a krajů moravských, professor Josef Klvaňa, v důkladném a obšírném pojednání svém: O národních krajích na moravské Slovači (ve Světozoru na r. 1886.). Nikdo zajisté nepopře pravdy slov těchto. Tím hrději můžeme pohlížeti na národní kroje slovanského lidu na Moravě, jež vesměs krásí vyšívaní tak původní, dokonalé a cenné, že po úsudku znalců na slovo vzatých otvírá se jím nová brána uměním (E. Bachová, rytíř Falke). Na vyšívaných krajích moravských můžeme se přesvědčiti o pokladech ryzí původnosti, kterou zachoval si lid náš v záplavě bezbarvě všesvětové, můžeme se přesvědčiti o nadání jeho uměleckém, tihnoucím ke vzácné vytríbenosti formální, o živém citu estetickém, linii i barvu stejně obsahujícím, o nevšední fantasmii tvůrčí v lidu našem se projevující (Renáta Tyršová). Totéž místo, jež v básnictví a hudbě zaujímá píseň národní, sluší vytknouti v umění výtvarném formálním projevům tvůrčí obraznosti lidové. Píseň národní a národní vyšívaní, — dvě sester spanilých! — Není zajisté jiného přání, než aby „prostonárodní ornamentika českomoravská šíříc a rozvětřvujíc se ve všech vrstvách národa našeho, stala se kamenem úhelným samobytného vývoje domácího umění průmyslného, vývoje honosícího se uvědoměle svojí českostí a originalitou“. —

Vzhledem k typickosti výšivek našich možno mluviti již nyní o slohu moravském, ba o slohu českoslovanském. Z bedlivého studia výšivek je samozřejmo, že tvary vyšívané jsou nejvlastnějším duševním majetkem těch, jež na plátno umné je vyšívali. Připomínají-li tvary ty tu a tam motivy renesanční nebo dokonce antické, je to zajisté shoda nahodilá a zároveň velmi lichotivá.

Ve tvarech prvkův ornamentálních jakož i zvolenou stupnicí barevnou obráží se dále povaha kmenů moravských. — Soudí i Renáta Tyršová, že přilhlíme na pestrobarevné květy slovenských fěrtůšků, ke kordulkám neméně barvostkvělým, ke žlutě vyšitým obojkům u svěží shodě se družicím jako na výraz veselé a ohnivé letory slovenské; tušíme souvislost mezi elegantním, tak vybraně delikátními prostředky působícím ornamentem valašským a povahou lidu, z jehož prsou tolik perel národní poesie, o nejjemnějším citu a vkusu svědčících, se vyprýštilo; říznost kresby, štíhlost útvarů při vzorech Slováků je právě tak význačnou pro hybnou krev jejich, jako plnokvěté, bohatě rozvinuté, slavnostně vážné zdo by, jež jehla žen hanáckých na plátno vykouzila, pro těžkou flegmatickou letoru obyvatelů žirných rovin mezi Olomoucí a Kroměříží. —

Avšak nejen moravské výšivky pouze, i kroj jimi ozdobený je nevšedně zajímav, a vede nás prvky svými přímo do pradoby slovanské, kdy kvetly záduhy a v nich mimo jiné ctnosti domácí: pile, prostota a čistota, kdy jedinou učitelkou byla příroda, kdy zpěvy a tance krásné osvěžovaly libě mysl útlu i hrdinnou. Shledaltě zajisté dr. Zibrt při studiích svých o kroji českém, že nejstarší, nejzachovalejší kroj nosí se v zapadlých dědinkách slovenských, kdež obyvatelé spokojují se oděvem nejnntnějším a nejprostším. Jednak skrovné prostředky hmotné, jednak odloučenost od zámožnějších sousedů způsobila, že oděv jejich buď nic se neměnil nebo jen velmi nepatrně. lze tudyž odtud poněkud stopovati vývoj krojů slovanských na Moravě, které dnes rozmanitostí a bohatostí svou nás překvapují.

II.

Základem ženského oděvu slovenského jest rubáš (rubáč, spodník), řasná to suknice konopná nebo plátěná, — nahoře v řasy sebraná a přisítá k části rovné, sahající od pasu až pod paždí. V některých krajinách sluje šat celý rubášem, jinde označují tímto jménem pouze spodní díl (podolek, opásek), nazývajíce vrchní díl stánem, stankou, opléčkem, drieem (drie = trup). Stanka rovněž jako podolek je sešitá nebo kousek na hrudi otevřena, a rubáš obléká se přes hlavu; nepřiléhá tedy k tělu, nýbrž volně splývá; aby nespadal, bývá zavěšen na ramenou na tkanici nebo na dvou. Na stanku brává se někdy látka pruhovaná, někdy se vyšívá. I podolek bývá někdy vyšíván, nebo jménem označen.

Jak u Slovenek uherských, tak najdeme rubáš též u Slovenek moravských, najdeme jej u Hanaček i Valašek, třeba že místy je jiného pojmenování, z látky méně hrubé a sem tam poněkud změněn. Moderní košile byly neznámy.

Druhou podstatnou částí oděvu jsou rukávce (rokavě), které mají rukávy na zachorené (řasnatě nadrchané) — nebo duté (baňaté). Tilko jejich sahá jen asi do polou zad, že jest vidět opléčko rubášové, na němž tilko toto není nijak připevněno a volně se po-

hybuje. Rubáš s opléckem, rukávce a zástěra tvoří ve mnohých odloučených dědinách uherského Slovenska veškeren úbor žen i dívek.

Na rubáš váží se dvě zástěry; zadní zastupuje sukni, přední je skutečnou zástěrou. Zadní říkájí okolek, odolek, kasanica, letnica, zástěra, fěrt och, šorec; bývá nežehlena, ale za mokra v úzounké záhyby, vrapy, složena a pak usušena. Přední zástěra, (fujenka, fěrtůšek) bývá z různých látek a také je značně široká. Za většího pohybu se však zástěry rozvíraly po stranách. Proto všíván později do zadní zástěry v předu kus hladký, nevrapovaný, nazvaný leccos; tak poněmhu vytvořila se sukně. Zajímavo jest, že leccos znají také ve krajích moravských, kde není více kroje národního; lze snad míti za to, že ve všech těch krajích, kde posud leccos se nosí, vyvíjel se kroj zmíněným způsobem, jen že později vlivem různých živlů pozbyl rázu národního.

K těmto částem základním, kteréž ozdobovaly se vesměs krásným vyšíváním, přistupují jiné, mladší, (ač nejmladší z nich čítají přece věku již 200—300 let), — na příklad kordulka (frýdka, lajbl). Nejstarší tvar její obdoben jest svrchnímu dílu rubáčovému: stance neboli oplécku. Místo tkanic přišívaly se k němu prírámky (kšandy plátěné), jak viděti na kanduši hrozenkovském, kde takový živoček přišit jest k vrchní sukni; konečně oddělen živoček docela, a střih upraven na kordulku. Kordulka tato pak dle poměrů hmotných a dle vkusu hotovena z látek vzácnějších, sukna i hedvábí, a ozdobena vyšíváním, stuhami a prýmky hedvábnými, stříbrnými a zlatými, knoflíčky a spinadly.

Pozorujme nyní, kterak tyto základní části nejstaršího známého kroje (jež tvoří také základ kroje dumné Ukrajiny, Moravě nepřibuznější) u kmenů moravských se zachovaly, vývojem pozměnily, neb konečně upadají a mizí. Všimneme si zvláště Slováků, Valachův a Hanáků jako zjevů nejvýznačnějších, majíce zření, pokud možno, i ke kroji mužskému.

III.

A) Slováci.

Slováci, vynikající svižnou, štíhlou postavou, malou hlavou a orlím nosem, tmavým okem a vlasem, jsou pohybliví, vznětliví a hovorní, mají kroj veselý a pestrý. Bydlí na Moravě jižní a jihovýchodní a souvisí kmenovně se Slováky uherskými, od nichž dělí je pouze hranice státní. Proti ostatním kmenům moravským činí jim hranici: Střílky, Fryšták, Štípa, Hvozdná, Želechovice, Jaroslavice, Provodov, Kamenná Lhota, Sehradice, Nevšová, Bohuslavice, Rokelnice, Šanov, uherská hranice až k Lednici, Podivín, Rakvice, Pavlovice, Horní Bojanovice, Mrkůvky, Krumvíř, Želetice, Veteřov, Bukovany, Bohuslavice, Mouchnice, Blišice, Střílky.

Jak u všech kmenů moravských, naskytají se i tu podle lesů, hor, vod, Zálesáci, Doláci, Podhoráci a j. Podlužáci obývají Podluží — (pod úzí = pod rybníkem), v jejížnímu cípu Moravy (Lanžhot—Břeclav, elementy charvátské). hanáčtí Slováci jsou u Klobuk, Kobylího, Dambořic (přechod k Hanákům), Kopaničáři

bytuji na kopaninách (samotách) a v dědinách na strmých stráních a hlubokých roklicích pohorí moravsko-uherského (Alenkovice—Starý Hrozenkov).

Co řečeno o kroji Slovákův uherských, platí též obecně o Slovácích moravských. Ze všech kmenů moravských jediní Slováci zachovali valnou většinou svůj starodávný kraj ve všech částech přesný. Ano i změny, jež moda s sebou přináší, upravují se lahodně a přiměřeně k dosavadnímu kroji národnímu. Kraj rozeznává se nyní asi dvacaterý. Zajímav jest již úbor drobných Slováčkův a Slovenek.

Dítě (bábo, bábečko) dostane parádní čepičku, někde gargulí nazvanou; bývá z červené nebo zelené látky květované, často hedvábné, posítá stříbrnými nebo zlatými portami a patáčky (kulatými plísky). Na temeni nebo nad čelem nalézá se vonica (růže) z dlouhých smyček červené stuhy, aby dítěte nikdo neuhranul. Když dítě běhá, obléká se v šatečky, — sukni s přišitým životem, — ať chlapec, ať děvče; chlapec však dostane na hlavičku klobouk, děvčátko šátek, který aspoň v neděli dle předpisu krojového bývá uvázan. — Kolem čtvrtého roku vymění pacholek šatečky za široké gatě plátěné, dole často ofrancené, a různě ozdobenou kordulu, téhož stříhu, jak ji nosí dospělí. Košílka jeho je též vyšívána, ovšem jen prostě, na merk. — Děvčátko dostává šorec, fěrtúšek, rukávce, kordulku a na hlavu větší šátek turecký (lipský); úbor je vesměs téže úpravy, jako na dospělou Slovenku, jen že v rozkošném zmenšeném vydání, jakož vůbec kraj národní nezná zvláštních prapodivných šatů pro děti, jimiž městská moda často je hyzdí.

Slovenkám zastupuje sukni většinou šorec neboli fěrtoch, zástěra to velmi široká, ale krátká, hustě sbíraná a jemně řasovaná (vrapovaná), jež od zadu do předu na rubáč se přikládá a v předu se zavazuje trhačkami, které se několikrát kolem těla ovinou. Šorec bývá z plátna buď černého neb modrého, i z plátna potisknutého; nahoře má límec, a řasy pod ním jsou vyšity velmi uměle formou. Po šorci splývá v zadu úhledná vázanka s dlouhými konci, třeba často jen z trhaček (pestrobarevných tkanic ve slohu národním s vetkanými srdéčky a květy), ozdobených krepinkami. O slavnostech nosí se místo šorce sněhobílý fěrtoch s bílými vačkami. — Bílé fěrtochy jsou starší, původní, z bíleného plátna domácího; často také žlutivaly se šafránem. Když pak později dělaly se fěrtochy z tenších látek bavlněných, tratily rychleji původní bělost a barvily se tedy.

Málokde Slovenky nosí sukni z pestrých látek, v předu sešité Tu a tam jsou sukni soukenné. Vespod mají starodávný rubáč o píd delší nežli krátký šorec (zvyk, jenž na prospěch pěkného dojmu někde již pomíjí). Na rubáč oblékají se rukávce s krátkým tilkem, ale širokými a dlouhými rukávy, které nad loktem uvnitř se zaváží na šňůru a na záchořají se; v chudších krajinách nemohou si takového přepychu dovoliti a nosí baně menší. Na rukávcích mívají velmi pěkné, přemělé vyšívání, jež mnohdy podobá se zlatu s drahokamy. Čípek (krajek) neschází. Náprsnice a náramky jsou vyšívány tu šíře, tu úžeji, u rukou jsou kadrlička, u krku vyšívány límeček

přeložený, nebo řasnatý krejzl, nebo čtyrhramný obojek, bohatě vyšitý černě, hnědě, žlutě, bíle nebo i zlatem, který se přivazuje nebo připíná špendlíkem po způsobu známých límců námořnických. Zvláště vynikají tuto starší obojky podlužácké. — Fěrtušky bývají z látky lehčí, z pravidla světlejší, turecké (z lipské látky šátkové) nebo štofové, mušelinové neb i hedvábné. Podlužácky nosí v neděli tenké fěrtušky bílé, bohatě vyšíváné; na Kyjovsku a Miloticku domovem jsou fěrtušky tmavo modré plátěné ze dvou půli, které spojuje velmi ozdobná mřížka; vyšívány jsou pestře, nejčastěji barvami červenou, zelenou, bílou a žlutou, a ornament rozvíjí se z rohů při mřížce až do půl zástěry a na obě strany podél dolní obruby, k níž přišívají se pěkné krajky domácího díla.

Na rukávce obléká se krátká kordula z různých látek a různého střihu; někde je soukenná vyšíváná, jinde atlasová šúrkovaná ornamentem tulipánovým, s kadeřavými kytami (štrapeci) a j. Kordule hedvábné jsou novější, kol výstřihu krčního pantlí, místy i stříbrnou portou vyšperkované, někde i vyšíváné. Nejkrásnější jsou zelené kordulky podlužácké. V zimě nosí různé kacabajky soukenné; parádní kacabajky nosí se na Podluží často i v létě. Starší ženy oblékají na podzim tu a tam bílé flanelové lajble či jajble. Kolem 16. roku dostává děvče kožuch na tuhou zimu. Stařenky nosí jej po celý boží rok. Kožichy jsou velmi rozmanité střihem, délkou i vyzdobením. Děvčenci kožuch bývá vždy bílý (buchtičkový), rozmanitými premy (černým beránkem a černou koží) vyložený, a je-li dlouhý, červeně přepásaný se šosy přehnutými z předu na zad. Kožich v duběnkách vydělaný slove dubený, dubský, dubenáč, duběňák, a je žlutý nebo tmavě červený. Halen Slovenky na Moravě kromě na Kopaničárech téměř již nenosí, ač kdysi nosili je mužští i ženské napořád.

Vlasy splétají děvčata v lelík (ocásek, chvost), k němuž připleteny na mašlu květované stužky. Jen někde svíjejí dva lelce pěkně kolem hlavy. Vdané mají vždy dva pletence, jež otáčejí místy kolem zvláštní obalenky. Někde je shrnují v drdol nebo ve dvě gučky, a by se šátek nekazil, dávají na vlasy čepčkovitou obalku (drndulu). Šátky na hlavu jsou veliké, na půdě červené a červeno hnědé pestře květované (turecké — vlastně lipské). Vázání jest velmi umělé a tak rozmanité, že mnohdy určuje se jimi kraj kraj vesnice. Všedního dne váží se šátky na barboru nebo baru; cípy prostě se přeloží pod bradou a v zadu na krku se uváží. Mimo to nosí se na Podluží lehké šátečky neveliké, zavázané pod bradu. Starší šátky jatelinkové (modré se žlutými květy) jsou výroby domácí. Ale vše to není již starou modou původní. Dříve nosily se šátky, úzké dlouhé pruhy plátěné, místy bohatě vyšíváné a krajkami ručními ozdobené, které se složené ovíjely kolem hlavy a v zadu zavazovaly; konce splývaly volně. Pod šátkou zavíjel vlasy žen vždy čepce (obalenica), jehož dýnko překrásně bývalo vyšíváno. Šátky a čepce mají vyšívání nejstarožitnější, nejdůkladnější. Nosí se ještě na Kopaničářích. Tylové čepce pod šátek na Dubňansku a Kyjovsku jsou rázu zcela jiného. Zajímavá je slavnostní ozdoba hlavy Pod-

lužaček. Svobodné nosí rožky, čepec zvláštního tvaru; lepenková forma 20 cm dlouhá, 25 cm vysoká je dolů sehnutá a na vrchu přitisknutá, tak že se vzadu končí ve dva rožky; obšita je červenou květovanou látkou damaškovou. Na vrchu rožky ozdobeny jsou růží z pentlí bílých, červených a modrých, jejíž nedlouhé konce s rožků splývají. O svatbách a pohřbech váží se na rožky drahocenné šatky černě vyšíváné a hedvábnými ručními ficlemi (krajkami) bohatě vykládané. Ženy mívaly čepec rožkům podobný, ale mnohem větší a v zadu uzavřený vyšívaným dýnkem.

Mimo čepece a šatky bývaly ještě vzácně vyšívány nevěstinské plachty (úvodnice), jež oblačely se na zdavky, a které ženy nosívaly do kostela. — Odívací plachta bývala do deště. — Teď mívají pod paždí vlňák, kterým se též obalují modlicí knížky v neděli. Mladice mívají při něm na parádu bílý šátek.

Obuví ženskou na Slovensku jsou vesměs boty (čizmy), často velmi elegantní, bíle vyšíváné, uměle vrapované. Místy ustupují pozvolna botkám vysoko zašněrovaným. Dřevní sekavice, krajovice (botky s vysokými podpatky ze železa) nosí nyní jen tu a tam mužští na Kopanicích.

Připojme ještě popis určitého kroje slovenského, a to starodávného kroje Kopaničárek hrozenkovských.*) Na Hrozenkovsku nosí spodník (rubáč), rukávca se stojatým obojkem a přiramky na široko velmi pěkně pestře vlnou vyšitými, lenticu (bílou sukni) z konopného plátna na husto nabíranou, k níž je přišit živótek bílý, v zadu velmi pěkně vyšitý, v předu na šůrku zavázaný.

Na letnici vyšita jest nahoře bíle forma (zvláštními stehy ozdobnými) na hustě sebraných řasách, nad ní je pestře vyšíváný ljamec (límeček), nad ljamecem vyšicjé na živótku. Zašcera je modrá ze dvou půli s vyšívanými bílými květy a bílou kraječkou. O půli opasují se sakem z červené vlny na způsob sáčku na peníze, který v zadu se zavazuje a velmi pěkně svědčí. Za chladna nebo do deště přehodí si halinu jako mužský. Svobodné nosí v neděli na hlavě úzkou bílou šatku, dole červeným a černým hedvábím vyšívanou. Vdané ženy nosí ji jen na úvod na čepci a odívají se mimo to prošceradlem, bílou plachetkou, v níž uprostřed žlutým hedvábím vyšita jest mrežka. Obláčky nepočítají se podle barev, ale podle formiček, na něž všechen šat vyšit. Jest obyčejem u Kopaničárek, že jedna jediná formička vyšívá se na celé obláče (na srdce, na půl růže, na ječmenné zrnko at.d.). Švadleny, byvše tážány, na kolik formiček umějí vyšívati, odpovídají: „Na kolko chcú.“ Patrně je duch jejich ještě velmi tvořivý.

Kroj mužský. Opustili jsme čtyřletého pacholka, synečka v prvním ústroji podle dospělých. Ve plátěných gatích chodí do 10.—13. roku, kdy dostane na neděli již nohavice. Nohavice slovenské jsou úzké přilehlé spodky do bot ze sukna šedivého, světle

*) Kroj Hrozenkovský zvolily si dámy brněnské Vesny, když roku 1889. poprvé tančily obřadné tance královské. Odtud znám je po Moravě a v Čechách jako kraj královnický, a uveden i na národní divadlo v Praze.

modrého, černořijalového, černého neb i ohnivě červeného, což se řídí krojem i věkem majetníkovým, a bývají v předu cifrovány šňůrkovaným ornamentem slovanským. Na Kyjovsku nosí se žluté koženky.

Všední den mívají Slováci vesměs široké gatě (konopné plátenice, plátěnky), po většině do bot; u spodu bývají ostrápené, ofranclené. K nim se vždy nosí úzká modrá zástěra, místy velmi pestře vyšitá.

Opasek jest důležitou částí přístroje slovenského. Bývá zšíří 5—25 cm a různě vyzdobený. V širokých opascích chovají se všeliké potřebnosti, pod nimi bývají ještě pásy úzké.

Košula bývá rozmanitá a rozmanitě vyšitá; krátká jsouc, nosí se přes gatě. Zapíná se u krku na haklík nebo špendlíkem. Na Podluží svazuje se svěčně bílými naškrobenými stužkami pracími, z nichž vlají dvě pod bradou, dvě při pravém rameni. Šátek na krk nosí jen odvedení. Vestu zastupuje u Slováků kordula, všecka ze sukna černého, černořijalového nebo bílého a šedivého, ozdobena šnorkovanými tulipány nebo pány a kytami (štrápci kadeřavými nebo štrápatými). I podle knoflíků často se kroje rozeznávají. Na jihu moravském jsou kordule kratičké, hedbávné nebo kašmírové a vyšíváné; zelené podlužácké připomínají stříhem kordule jihoslovanské. Parádníci zastrkávají si pod kordulu hedbávný šátek, jímž místy ovijí ruku při tanci místo rukavic. Slovák v kordule jest enem tak. Starší člověk, zvláště do kostela, obleče vždy alespoň lajbl z bílého flanelu, nebo kabátec šedý, modrý. Halena, která někde také již vyhyňá, je kraj starodávný velmi. Je primitivně vyrobena z jediného kusu huně (mimo krátké rukávy); čtyřhranný límeč (cymbál, hazucha, darmovis) visí na zádech a za deště přehazuje se přes hlavu. Halena bývá všelijak vyzdobena, zejména na Kopanicích. Od pravých halen sluší rozeznávatí haleny kabátové. Na tuhou zimu nosí všichni, i chaša mladší, buď kožuch bílý, buď dubenáč — přemovaný, vyšíváný a jinak význačně okrášlený. Často uvidíš Slovák a i v létě v kožiše oblečeného a povřísem opásaného. Přes kožich přehazuje se za nejtuzšího mrazu nebo za deště ještě halena, která nepromoká. Odtud přísloví: „Piješ jak halena.“

Vlasy upravovány dříve po staročesku s grackou vzadu, — jinde jsou dlouhé, rozdělené uprostřed púčcem, a nejnověji stříhají se na krátko. Na hlavě nosí Slováci vesměs klobouky, část oděvní zajisté starou. Za stará bývaly klobouky okrášleny alespoň housenkami (ženylkami barevnými), což se také po většině udrželo. Na klobouky nívnickém dosud se nosí šmuk (z housenek a krepin), jak se mu v Čechách říkalo v 16. století. V některých krajích přidávají ještě pentličky, trísně zlaté i stříbrné, zrcádka, umělé i živé květiny. Na Podluží na příklad pro parádu klobučku neviděti. Klobučky jsou kulaté se střížkou, nebo střechou, neb také ohromnou střechou (širáčky, širáky, širaně a širuchy). Zvláštního tvaru jsou klobučky včelenské, připomínající čapky černohorské. Vysoké hrotkovité klobučky, v každé vesnici svérázně vyšperkované, mají Kopaničáři. Klobučky jsou pro kraj velmi význačné. Podlužácké kosírky, původu jiho-

slovanského (bílá péra kohoutí, pštrosí, volavčí), staly se modou téměř všude. Dříve nosila se za kloboučky páví péra, jako osud na Luhačovsku. Kosírek jest odznakem síly, a přemůže-li šohaj druhá, může mu kosírek vzíti a zastrčiti vedle svého. Pozbyti kosírku jest nemalou hanou. Na zimu a z jara nosí se astrychánská beranice, u staříkův uvidíme dosud staré vydrovky.

Obuvi jsou boty, více méně pěkné, vrapované, vyšíváné, s různými a štrápci. Na Kyjovsku nosí se ke koženkám do kolen modré punčochy. Na Kopanicích setkáme se s koženými opánky, řeménky k noze připjatými, a tu a tam zahlédneme v zimě i huněné bočkory (papuče). K celkovému obleku patří namnoze i kožená kabelka. Za obušky, které zůstaly jen hlídačům a hajným, nosí se nyní prostě čagany, zahnuté hole z mladých javorů.

Nejmalebnější kroj jest sic u Břeclavi; ale všimneme si přece zevrubněji ryze domácího kroje kopaničářského na Hrozenkovsku, kde prý jsou též „parádníci“. Majít tam mužští troje nohavice, valašské, mlynářské a černé s černým šnorováním. Kordula (lajbrik) je černá nebo světlá o dvou řadách gombíků, košela má rukávy buď široké, buď úzké, při nich u rukou úzký modrý ljamček, nad ním červené zúbky; náramky jsou vyšívány na široko červeným a černým harasem. Široký kožený opasek, vysoké boty, i krpce dosud a v zimě papuče doplňují ústroj. Na vrch obléká se halena, na niž doma napředou si vlny; i vysoké širáčky mají z vlny domácí. Bez kožené kabely se nikdo tam nehne. V zimě ovšem kožich dubenák mužským, ženským je nezbytným. — Všecek kroj vyšívá se beze vzorků; vzorem je příroda pouze. Vrozený smysl pro krásu a úpravnost dotkl se i těch hřebíků na podpatcích, jichž počet i seřazení se měnívá, ano i haklíkův u papučí.

Netřeba podotýkati, že svěčný kroj velmi pěkně šatí tento lid vzrostu stepilého, tváří pravidelných a výrazných. —

Na konec je se zmíniti o kroji svatebním, v němž zachovalo se mnoho starého. Je dražším ostatkem z dob dávných, úpravy nyní neobvyklé, a proto stal se potomstvu jaksi slavnostním. Dražší kabáty po způsobě polském nosily se za dávných dob obecně o velkých svátcích. Později staly se kabáty svatebními tyto šněrované šuby a mentlíky (mentiky). — Nevěsta a družičky vynikají rozmanitým pentlením. Na Kunovicku splete se do vlasů klobúk (ploché dýnko lepenkové s koudelovým obalem), ovine se pentlemi, kankou a šilionem, nahoru se dá věnec, na zad připojí se růža (vrkoč), k níž přidělává se fábor z mnoha stuh. — K svatebnímu šatu patří jmenované již úvodnice, 225 cm dlouhé, uprostřed se sýtkou krajkovou zšíří asi 6 cm; podél ní je vyšívání, jež se na koncích plachty rozšiřuje. Úvodnice skládají se na úzko, aby vyšívání pruhy vinul se kolem ramenou. Pěkné boudnice na ověšení lože bývaly dříve v každé výbavě. Ve výši zraku bývá boudnice prolamována a vedle vyšívána. Někdy bývá také spodní část všecka vyšita, nebo potištěna v národním slohu; vzory tiskací ovšem

vyřezávaly se doma. — Veliká souvislost s vyšíváním na kroji (které je nejcénnější a nejdůležitější částí jeho), jeví se na velikonočních kraslicích a malování na chalupách slovenských.

B) Valaši.

Hranice Valachů (valach = pastýř), již zachovali si národní kroj svůj, udával r. 1873 dr. Beda Dudík následovně:

Frýšták, Rusava, Rotálovice, Podhradní Lhota, Police, Bránky, Poličná, Krásno, Mštnovice, Hodslavice, Mořkov, Lichnov, Štramberk, Kopřivnice, Věckovice, Hájoj, Rychartice, Palkovice, Kunčičky, po hranici slezsko-uherské až k Šanovu, Roleknice, Bohuslavice, Nevšová, Sehradice, Kamenná Lhota, Provodov, Jaroslavice, Želechovice, Hvozdná, Štípa, Fryšták. Avšak mnoho se změnilo od těch dob a jest nyní ještě mnohem více příslušníků kmenových, kroje již nenosících, jako tehda. Bydlit vůbec Valaši pohromadě na Meziříčsku, Vsacku, Rožnovsku, z části též na Klobucku, Holešovsku a Bystřicku ve východní Moravě. Hlavnější města valašská jsou: Meziříčí, Vsetín, Klobouky, Rožnov, Frenštát a Kelč. Vyznačuje-li se oděv Slovákův pestrostí, upoutá nás kroj Valachův vážnou prostotou, jež výborně sluší jeho vysoké, štíhlé postavě, klidnému mužnému chodu, hrdému, pevnému vzezření. Známoť, že Valaši jsou nejkrásnějšími a nejsilnějšími ze kmenů moravských. Najdeme pak na Valašsku kroj dvojí: původnější, zachovalejší — vsacký, a civilisovanější — rožnovský. —

Kroj valašský je sice vážný, ale svěčný. — Ženský kroj je poněkud pestřejší mužského; části jeho jsou: rubač, rukávce, kasanka, kordůlka, fěrtoch.

Rubač je ze hrubého plátna konopného, k němu přišito je oplečí beze všeho vyšívání; na dvou tračkách (kšandách) rubač zavěšen je na ramenou. Krátké rukávce jsou z tenkého plátna; široké rukávy sahají do půl loktů; pěkné vyšívání, často modré, zdobí obojek i náramky.

Kasanka je řasnatá krátká suknice z bílého plátna, jež se pak barvila na černo; místo ní nosí se nyní sukňa z plátna modrého nebo kanafaska. Fěrtoch je široká zástěra téže délky jako sukňa, obyčejně hnědá, modrá, červená. Kordůlka (marinka) z předu hluboko vykrojená bývá z červeného sukna, teď i z černého aksamitu a z látek hedvábných; pěkně jest ozdobena.

Punčochy nosivaly ubírané, vrapované (na varhánky); teď nosí jen obyčejné punčochy, natahovačky. Za obuv mají jako mužští papuče, krpce nebo střivě, to střevíce lemované červenými nebo zelenými galůnky. — Na hlavě nosí se šátky uvázané na babku. Umělé kuklení hanácké a slovenské tu neznámo. Ženy mají vlasy zavité a na nich při domě a venku pod šátkem čepec se skvostnými domácími krajkami. Děvčata nosí opentlený lelík, volně splývající. Vzácné práce bývaly jemné bílé vyvazovačky a zavazovačky na hlavu a na krk, bílým vyšíváním a mřížkami přeměle ozdobené. — Za deštivého počasí halí se Valaška do plachty ze hrubého plátna. — Co Hanačkám úvodnice, toť Valaškám plachta druž-

ženská, nejčastěji hedvábím krásně vyšíváná; jest posvátným dědictvím rodinným. Nosí se do kostela, o svatbách, křtinách. Prolamované boudnice s kohoutky mají též účel jako na Slovensku.

Dětské šatičky zovou se kantůškem.

V zimě nosí oboje pohlaví kožuch dubený (žlutý), sáhající po pás a lemovaný liščinou. Parádním kusem je ženská šuba červená, podobná drahocennému polskému futru, bohatě ozdobená kožešinami i zlatem.

Kroj mužský. Košule valašská má široké rukávy otevřené, na ramenou a při rukou modře vyšité; límeček při krku, s palec široký, rovněž je vyšíván. Na prsou zapíná se košula zapínákem (spínkou) z kosti nebo z perleti zvící tolaru, vyrytým na kmín nebo na rozmarýn, nebo jest otevřena. Košile na všední den je z plátna konopného nebo pačesného, na neděli z tenkého plátna lněného.

Nohavice jsou úzké a zapínají se dole na haklíky; k nim náleží řemen (pásek) na půl druhá sáhu, se žlutými knoflíky v zadu zavěšený křížem na mosazný kroužek. — Vesta valašská sluje brunclék; je všecka ze sukna, buď hřebíčkového nebo modrého, a kolem krku je hodně vystřižena. Na pravé i na levé straně ozdobena je při krajích dvěma modrýma šňůrkama, k nimž přiléhají napříč krátké šňůrečky se stírapečky na koncích; na pravé straně při šňůrkách příčných přišity jsou drobné knoflíčky mosazné hustou řadou svrchu dolů. Při krku a dole je po dírci nebo po dvou na zapínání.

Svrchním šatem starším je župica po kolena. Na pravé straně přišity jsou na ozdobu olověné bombíky (kulaté knoflíčky), na levé pakošky (trojhranné pleskaté knoflíčky). Mezi bombíky jsou baběice, mezi pakoškami haklíky na zapínání. Bombíky i pakošky lije si valašský krejčí z olova sám. Obvyčejně župica i brunclék nosívali se nezapjaty. — Na Rožnovsku sluje tato župica halenou (na všední den); župicou pak nazývají kabát sváteční, dlouhý, ze zeleného sukna; bíle podšitý, s límcem stojatým, zdobí jej dvě řady cínových neb olověných knoflíků vlastního díla. O svátcích a slavnostech mívali chasníci přes župicu šerpovitě uvázaný bílý šátek, obruš. Dále mají na Rožnovsku červený brunclék nebo modrý lajbík, tmavomodré i černé nohavice a vysoké boty.

Vlasy mívali Valaši v týle při krku dlouhy, ostatek na krátko ostříhány. Na hlavě nosívali hospodáři širáně (na způsob drátařských), svobodní chasníci pak klobúky vysoké, kuželovité, ozdobené aksamitovým šmukem (pentličkou) a vlněnými šňůrkami. Teď však nosí se klobouk jakýkoliv a též ostatní kroj valem hyne. Bohužel! Ve svém kroji vypadá Valach stepilý, mrštný jako ta jedle jeho lesů, v modním obleku jako městský proletář — scvrklý a neobratný.

Obvyčejnou obuví bývaly na Valašsku papuče a krpce. Papuče zhotovují se z huně, podešve mají buď prošity dratvemi nebo podšity koží; jsou bez podpatků, a na lýtkách zapínají se na haklíky. Krpec skládá se ze dvou částí: napřed se obuje na nohu kopýtce (huněná to punčocha), na kopýtce pak přišňoruje se

řeménky krpec kožený z jediného kusu kůže. Bosých lidí na Valašsku málo viděti; všecko chodí obuto v zimě v létě.

Papuče, nohavice i župica jsou na všední den z huně bílé, na svátek z huně černé. Nerozlučným průvodcem Valachovým je všedního dne čagan, silná hůl s ohnutou rukojetí, v neděli obušek, sekýrka s dlouhým toporem, zastupující hůl, často vykládána perleti nebo kovem.

C) Hanáci.

Hanáci obývají pozeňnanou Hanou, jejíž hranici tvoří následující místa: Holešov, Tučapy, Bořenovice, Kostelec, Přestavky, Beňov, Ujezdec, Přerov, Předmostí, Roketnice, Kokory, Suchomice, Přestavky, Cechovice, Svěsladice, Přáslavice, Bystřice, Drožďin, Svatý Kopeček, Samotížky, Dolany, Bilkovice, Laštany, Lužice u Šternberka, Babice, Žerotín, Želechovice, Střelce, Cerné, Mladče, Tovačov, Chudobín, Haňovice, Myslechovice, Cholín, Udrlice, Senice, Senička, Biskupstvo, Náměšť, Drahoňovice, Slatěnice, Slatinky, Slušín, Stařechovice, Suchotín, Bilovice, Mostkovice, Plumlov, Domamyslice, Seloutky, Uherčice, Dětkovice, Vincentov, Otaslavice, Odratice, Pustoměř, Prusy, Opatovice, Drnovice, Nouzky, Tlustomosty, Vážany, Orlovice, Chvalkovice, Dobročkovice, Kožušice, Strílky, Čelechovice, Rošcín, Kostelany, Nová Ves, Bělov, Sazovice, Hostišov, Mysločovice, Fryšták, Lukoveček, Přílepy, Dobrotice, Holešov.

Hanáci dělí se na Hanáky žluté a červené — podle barvy koženek.

Červení Hanáci dělí se opět na čtvero, podle bydlišť; jsou to:

1. Baňáci a Baňáčky (vlastní Hanáci a Hanačky) usedlí podle řeky Hany; předním místem je Vyškov;
2. Blatáci a Blatky při řece Blatě, střediskem je Prostějov;
3. Zabečáci a Zabečáčky, sídlí na levém břehu řeky Bečvy, pokud protéká územím hanáckým; za své přední místo považují Holešov;
4. Moravčíci a Moravky, obyvatelé levého břehu řeky Moravy s hlavním městem Kroměříží.

Tyto větve liší se pouze řečí (dřív i krojem), ale nikoli vypaďáním, životem, povahou. Jsou všichni Hanáci, pouze individuálně zbarvení.

Čtějíce popisovati kroj tohoto nejvzdělanějšího a nejzámožnějšího kmene moravského, musíme žel vyznati předem, že kroje národního na Hané téměř již není; tu třeba mítí na paměti Hanou, jaká bývala.

Jako pestrý kroj slovenský odpovídal živé povaze kmene tohoto, jako prostý kroj valašský svědčil otužilým horalům, tak i Haná měla kroj přiměřený obyvatelům úrodné roviny. Bohatí, klidní, pohodlní Hanáci měli kroj nádherný a všecken důkladný.

Hanačky nosily, jako všude na Moravě, rubáč, kterému říkaly opásek nebo trhačena; visel na ramenou dvěma tkanicema (trháčky). Na rubáč oblékaly se rukávce s krátkým tilkem a ru-

kávy baňatými i řasnými; obojek býval často velmi široký, okrášlený skvostnou prací prolamovanou i vyšíváním. Náramky i límečky na rukávcích bývaly bohatě vyšívány, žlutě nebo černě; obojek i rukávy zdobila krajka, nezdířka vzácná hedvábná. Vlastní Hanačky a Blatky škrobily obojek, aby stál, Zabečačky a žluté Hanačky ho neškrobily. Krajky (mrěžky) na obojku barvivaly někdy rovněž jako Slovenky ssedlinou kávovou na hnědo, nebo šafránem na žluto, říkajíce jim pak ryzí mrěžky. Veškeré krajky paličkovaly se napřed doma; teprve později kupovaly se ve městech, jako nyní na Slovensku moravském.

Od podpaždí k pasu sahalo bílé opléčí v předu zašněrované; kostic v něm ovšem nebylo, jakož jich národní kroj vůbec nezná. Jelikož mezi krátkou kordulkou a šorcem část opléčí vynikala, ozdobila se v zadu vyšíváním ryzím nebo bílým.

Kordulka nebo frýdka buď soukenná, buď hedvábná, atlasová, damašková, zdobena bývala prýmky hedvábnými, stříbrnými i zlatými a pestrým vyšíváním. V předu zapínala se jen na nejspodnější knoflík; ostatní dírky bývaly často falešné, však pěkným vyšíváním ozdobené; vyšívání zdobilo též prostřední šev v zadu a zadní část průramků. V zadu mívala frýdka na ozdobu několik tuhých záhybů — fuků. Velikost a počet fuků měnil se podle místa.

Jako Slovenky a Valašky, nosily též Hanačky místo sukně ne-sešitý široký, ale delší šorec nebo fěrtoch z bílého nebo černého plátna o četných drobných záhybech, okrášlený nahoře vyšívaným límečkem.

Sváteční fěrtůšek býval bílý, na okraji bohatě vyšívaný; mimo to užívalo se bílých látek záslonových, až se přešlo na vzorkované látky moderní. Fěrtůšek býval pěkně lemován, míval široký límec a upevňoval se nad fuky; pod nimi jsa uvázán, prozrazoval ženu vdanou.

Teprve později ujímaly se moderní sukně v předu sešité z vlněných látek.

Do práce bývala plátěná marinka (živůtek z plátna konopného); za chladna oblékaly na kordulku tmavý lajblík, soukennou kazajku, často pěkně vyšívanou. Do deště nosila se plachta čtyřhranná, později vliák, — jak u Slovaček. V zimě hodil se krátký kožich, lemovaný liščinou.

Obuvi byly po většině střevíce; do nich nosily se punčochy s klíny; Baňačky mívaly vlněné červené s černými klíny, Zabečačky černé s červenými klíny a žluté Hanačky světle modré s klíny červenými.

Na hlavu vázány vyšívané bílé šaty; ženy mívaly pod nimi čepec rajdák, který zavíjel vlasy, — neb jak u ostatních kmenů moravských pouze děvčata svobodná směla ukazovati pěkné vlasy své. Později vázány na hlavu velmi uměle veliké šátky lipské. Garguli, plátěný čepec s krajkami, nosily ženy při domě. Dětem dávaly se ozdobné čepičky jako na Slovensku.

Pěkná bývala ozdoba hlavy nevěstiny a družiček (drůzek) nazvaná hlava nebo vrkoč, připomínající ruský kokošník. Skládala se vlastně ze tří částí, stuhami turbanovitě na sebe upevněných. První část kánka (místo starodávné drahocenné čelenky má hojně

šustících penízkův a skleněných baněk; druhá prut, obručka zšíří dlaně, zdobena bývá blyskotkami, zrcadlovými skličky a perlami v pěkných vzorech; prut uzavírá nahoře kytka, bývalá to koruna nevěstjanská. Na prut klade se pantlék, věnec z červených stuh, které v předu tvoří smyčky, v zadu pak valným počtem volně splývají.

Nevěsta dostávala též úvodnici, dlouhý a značně široký pruh plátna tenkého, který uprostřed býval nádherně vyšit hedvábím žlutým nebo bílým. Na koncích bývá jméno Spasitelovo, nebo jméno majitelčino, nebo znamení, která vznikla zkomolením dřívějších písmen cyrilských; toto svědčí o dávnověkém původu a užívání plachty nevěstinské. Nosívala se též na úvody a chovala se v rodinách dědičně se zvláštní úctou. Taktéž mívali v rodinách vyšíváné boudnice neboli koutnice na zastírání lože. Mnohé úvodnice zdobí nyní jako vzácná aptipendia chrámy hanácké. Jiné berou babičky s sebou do hrobu. Časům budoucím uschovávají se ve sbírkách olomuckého vlasteneckého muzea, jehož zásluh ve příčině sbírání a studování výšivek moravských vůbec není lze dost oceniti.

Kroj mužský. Hanáci odívali se vesměs spodky koženými, barvy buď žluté jako sláma nebo červenohnědé.

Žlutí Hanáci jsou takoruka vklínění mezi řeku Hanu a Blatu; osady jejich jsou: Němčice, Vicoměřice, Nezamyslice, Mořice, Těšice, Tištin, Pavlovice, Počenice, Sibec, Vičice, Vrchoslavice, Tetetice, Morkovice, Osíčany, Kovalovice, Pačlavice, Uhřice, Dřínov, Slizany, Prsklice a Pocnice.

Košile jejich s rukávy dosti širokými bývala do práce hrubá konopná, na neděli tenká bavlněná. — Přiléhavé koženky byly barvy žlutavé, a k nim po kolena sáhaly boty s holinkama: pás as tři prstů zšíří býval z kůže černé, často pěkně vyšíván. Úbor doplňovala vesta (kordula, frýdka) z tmavohnědého sukna s knoflíky hustě našitými. Za chladna nebo přes pole oblékána ještě flanelka (kazajka z bílého flanelu), ku které nosen na krku černý šátek. Za zvláštních případností oděl se Hanák žlutý tmavomodrým pláštěm s jediným velkým splývavým límcem; v zimě odíval se ve hnědo-žlutý kožich. Hlavu zdobil kulatý plstěný klobouček s úzkou střechou, okrášlený vyšívanou stuhou, nebo různobarevnými šňurami, housenkami. Vydrovky a aksamitky se vytrácely dříve ještě.

Nápadně lišili se od tohoto kroje Hanáci červení (Baňáci, Blafáci, Zabečáci a Moravěci).

Baňáci nosili červenohnědé spodky kožené hodně řasné, tak zvané gatě nabírané neboli baně, a k nim kožený pás s dlaní široký, vyšíváný a bohatě cetkami okrášlený. Boty zahrnuté, lemované (zelenou kůží) měly holinky jen po lýtka, a protož oděny nohy od kolen ve plátěné veličky (výlečky, výlečka). Tenká plátěná košile bohatě vyšívána jak na náramcích baňatých rukávů, tak na límečkách při rukou a na nízkém límečku při krku hedvábím černým nebo nebarveným. Svěčná tmavozelená vesta, frýdka, s mnohými pestře obšitými dírkami a lesklými knoflíky, na něž se však nezapínala, měla i šušky pestře vyšity. Zavazovala se stužkami pestrými

v národních barvách. Za chladnějšího počasí nosila se přes frýdku flanelka s rukávy, taktéž ze sukna tmavozeleného. Hlavu pokrývali kloboučkem plstěným, ozdobeným bohatě stuhami, dělanými květinami, a kde možno, i pštroším pérem (klobók s pantlů na smyčky a s pérem). Slavnostním šatem byl modrý plášť s mnohými falešnými, bohatě zřašenými límci; sáhal až po paty a zavazoval se červenou stuhou. V zimě nosili mladí i starší kožich, svobodní krátký, starší dlouhý, a k nim dosti vysokou sobolovicu.

Blaťáci lišili se od Baňáků přiléhavými červenohnědými koženkami, které v předu a u kapes bohatě žlutě a zeleně vyšívány. Boty s holinkami nosili bez výléček. Plášť z černého sukna měl jediný delší límec, širák člunovitý ozdoboval se černými stuhami.

Zabečáci nosili také červenohnědé spodky, avšak beze všeho vyšívání, bílé výléčky, kratší, čizmám podobné boty. Soukenná modrá kazajka ozdobena bílými kovovými knoflíky. Jako sousedé Valaši nosili i Zabečáci haleny bílé po paty, s límcem stojatým. Klobouk se širokou střechou zdobila si mládež četnými červenými stuhami. V zimě nosili místo haleny kožich, místo klobouku baranicu a tehořovicu.

Moravčáci nosili se celkem jako Zabečáci; jen haleny jejich byly šedé, bíle podšité.

Takovými tedy kroji honosívala se žirná Haná. Dnes jest jináče. Kroj zmizel, jen tvárnost zůstala. Hanáci podobají se podnes dávným praotcům slovanským, jak je popisovali starí. Velicí, silní, s koží nepříliš bílou a vlasem světle hnědým až rezovatým, s očima šedivými, povahy dobromyslné, bezelstné. Dříve mívali na pěkné hlavě v zadu dlouhé vlasy a holívali se, tak jak i Valaši a Slováci. — Žel, že nevkusný nynější kroj poměštlý ustupuje jen o slavnostech svěcenému kroji národnímu, který zvláště dívky proměňuje „do krásy“, jak jsme se přesvědčili očitě na výstavách a slavnostech národopisných.

IV.

Kéž by se podařilo nynějšímu utěšenému ruchu za příčinou veliké národopisné výstavy kmene českoslovanského oživit alespoň něco z toho, co poslední léta dobrého a pěkného, po předcích slavných zděděného, v lidu našem zašlo! Že je to možno, máme příklad nejeden. Co učinil na příklad ve příčině té F. Skopalík v Záhlinicích, co manželé Bakešovi v Orechově, X. Běhálková v Tovačově a t. d., vybízí věru k následování! Nemalý, krásný a vděčný úkol nastává tu školám našim, ve příčině zachovávání a oživování výšivek a krojů, pak zejména ženským členům stavu učitelského. L. Bakešová vyzývala inteligenci, aby dávala lidu dobrý příklad neodřikávajíc se sama naprosto kroje národního. M. Procházková jala se vydávati *Náš Kroj*, kde z prvků národních sestrojovány obleky pro dámy. Ale myšlenka pěkná se neujala, *Náš Kroj* — zašel. Uvědomělé vlastenky zdobí alespoň šatstvo a prádlo a předměty okrasné vyšíváním národním, jež na škole Vesnině

a mnoha školách moravských zdárně se pěstuje. O národních slavnostech pak obléká se namnoze nikoliv titěrný kroj fantastický, nýbrž ryzí kroj národní, který zvláště Královničky a Moravské tance valně rozšířily. Jenom o něčem bylo by se tu zmíniti. Modní úbor slavnostní stojí zajisté za tolik, ne-li za více peněz, nežli kroj národní; než modní kroj obléká se jednou, dvakrát, kroj národní je však trvalou ozdobou majitelčinou. A přece se stává, že kroj národní nejraději — pohodlně se vypůjčuje — buď od lidu, neb od těch, kdož si ho s láskou pořídili. A jak obyčejně, i tu „půjčivka chodívá s plácem“, o čemž jsou zkušenosti věru trudné! Měla by si tedy každá vlastenka učiniti zásadou, poříditi vlastní kroj národní, které by ji zůstal na vždy již*).

Zvláště pak by se ještě doporučovalo, po příkladě vznešených Polek a Rusek, na letním bytě všimati si ryzího kroje národního a podle možnosti — nositi ho. Vliv takového příkladu na lid byl by zajisté mocný.

Že konečně jest užiti každé příležitosti, kde možno zachovati, oživiti, do sbírek získati, nakresliti něco z kulturních pokladů lidu našeho (viz olomuckého Tazatele národopisného) je samozřejmo. Rovněž práce pro výstavky národopisné a návštěvy jich na veliký jsou prospěch.

Poznali jsme tedy význam starobylých vyšivaných krojů slovanských na Moravě, jich hlavní části a uzpůsobení jich individuální u typických kmenů moravských, poznali rozmanitý vývoj téhož prvku postupujícího ze šera dávnověkosti do střízlivého světla našich dnů, poznali důležitost výstav, sbírek a studií národopisných na další své-
rázný kulturní život českého národa, poznali též úlohu vzdělanců jeho ve příčině této. Kéž tedy zachovávají a pěstují se nejen krásné písně naše, ale též drahocenné výšivky a kroje a vůbec vše poklady dávné vzdělanosti domácí, by náš kulturní vyvoj další nejsa násilně porušován dál se jako dřív (i za vlivů cizích) v duchu národním, kéž zejména původní sloh ornamentů českomoravských ujme se v umělém průmyslu a jinde, bychom zase nejen řeči, ale i v každé příčině jiné byli zcela svými, hájíce si na drahé půdě otecké vlastní barvu vždy a vlastní zvuk, chovajíce při tom po příkladě otcův ušlechtilých hluboko v srdci lásku všelidskou!

*) Pro případy nahodilě zřídila Vesna půjčovnu národních krojů moravských s určitými poplatky, a v dílně její ušijí se po přání ryzí kroje prostší i nádherné.

